You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Translation and Edition of the German Professor Heinrich Scholz's Correspondence with Polish Logicians: Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Czeżowski, Jan Łukasiewicz, and Jerzy Słupecki

Author: Gabriela Besler, Daniel Bytomski, Patryk Chrzęstek, Jerzy Gruszka, Michał Tadeusz Noworyta, Nikolina Posmyk, Adam Tkaczyk

Citation style: Besler Gabriela, Bytomski Daniel, Chrzęstek Patryk, Gruszka Jerzy, Noworyta Michał Tadeusz, Posmyk Nikolina, Tkaczyk Adam. (2022). Translation and Edition of the German Professor Heinrich Scholz's Correspondence with Polish Logicians: Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Czeżowski, Jan Łukasiewicz, and Jerzy Słupecki.[dokument roboczy] URL: http://hdl.handle.net/20.500.12128/23584

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Projekt: „Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”

Gabriela Besler
Daniel Bytomski, Patryk Chrzęstek Jerzy Gruszka, Adam Tkaczyk, Michał Tadeusz Noworyta, Nikolina Posmyk

Translation and Edition of the German Professor Heinrich Scholz’s Correspondence with Polish Logicians: Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Czeżowski, Jan Łukasiewicz, and Jerzy Słupecki

Tłumaczenie i edycja korespondencji niemieckiego profesora Heinricha Scholza z polskimi logikami: Kazimierzem Ajdukiewiczem, Tadeuszem Czeżowskim, Janem Łukasiewiczem i Jerzym Słupeckim

Translation and editing of the correspondence were prepared as a part of the project: *Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,* POWR*:* 03.05.00-00-z117/17-00, under Gabriela Besler’s supervision. The preliminary translation was prepared by Patryk Chrzęstek, Jerzy Gruszka and Nikolina Posmyk. The edition in LaTeX was done by Michał Tadeusz Noworyta and Adam Tkaczyk. Contact: gabriela.besler@us.edu.pl.

Tłumaczenie i edycja korespondencji zostały przygotowane w ramach projektu: *Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, POWR: 03.05.00-00-z117/17-00*, pod kierunkiem Gabrieli Besler. Wstępne tłumaczenia listów przygotowali: Patryk Chrzęstek Jerzy Gruszka oraz Nikolina Posmyk. Składu w programie LaTeX dokonali: Michał Tadeusz Noworyta i Adam Tkaczyk. Kontakt: gabriela.besler@us.edu.pl. 24.06.2022].

Katowice 2022

Spis treści

Foreword / Przedmowa III

Transcribed original letters and their Polish translation / Przepisane oryginalne listy i ich polskie tłumaczenie 1

I. Kazimierz Ajdukiewicz (1890–1963) 3

Scholz-Ajdukiewicz, 11.01.1952 3

II. Tadeusz Czeżowski (1989–1981) 9

Scholz – Czeżowski, 3.10.1949 9

III. Jan Łukasiewicz (1878–1956) 11

Scholz – Łukasiewicz, 13.08.1928 11

Scholz – Łukasiewicz, 6.09.1946 12

Scholz – Łukasiewicz, 31.08.1949 15

IV. Jerzy Słupecki (1904–1987) 20

Scholz – Słupecki, 16.04.1948 20

Scholz – Słupecki, 11.01.1952 24

Scholz – Słupecki, 13.02.1952 25

Scholz – Słupecki, 26.03.1952 27

Scholz – Słupecki, 4.06.1954 28

Foreword — Przedmowa

Heinrich Scholz (1884–1956) was a philosopher, theologian, logician, one of the most important German academics in the 20th century[1]. In summer of 2018 his heritage was moved from Institut für Mathematische Logik und Grundlagenforschung der Universität in Münster (Germany) to Universitäts-und Landesbibliothek Münster[2]. It was collated and prepared by archivists for sharing in the library reading room. There are a lot of documents showing close academic cooperation of Scholz and his „Group from Münster" interested in mathematical logic with Polish logicians from the 1930s to 1956. They maintained close and regular scientific contacts before, during, and after the Second World War.

The following Polish logicians corresponded with Scholz:

- Kazimierz Ajdukiewicz (1890–1963)
- Józef. M. Bocheński (1902–1995)
- Tadeusz Czeżowski (1889–1981)
- Jan Łukasiewicz (1878–1956)
- Andrzej Mostowski (1913–1975)

[1] See V. Peckhaus: *Heinrich Scholz*. [in]: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2018. Edition. Ed. E.N. Zalta, https://plato.stanford.edu/entries/scholz/ [access: 1.04.2019].

[2] See Nachlass Heinrich Scholz, Historical Collections, The University and State Library of Münster https://www.ulb.uni-muenster.de/sammlungen/nachlaesse/nachlass-scholz.html [access: 24.06.2022]. We would like to thank the archive for granting permission to publish Heinrich Scholz's transcribed original letters and their Polish translation as well as the archivists in charge of the documents for their help.

Heinrich Scholz był filozofem, teologiem i logikiem, jednym z najważniejszych naukowców niemieckich XX wieku[1]. Latem 2018 roku spuścizna Heinricha Scholza (1884–1956) została przeniesiona z Institut für mathematische Logik und Grundlagenforschung der Universität in Münster (Niemcy) do Universitäts--und Landesbibliothek Münster[2]. Tamtejsi archiwiści uporządkowali ją i przygotowali do udostępniania w czytelni. Znajduje się w niej wiele dokumentów świadczących o bliskiej współpracy polskich logików z Scholzem i jego „Grupą z Münster", pracujących w zakresie logiki matematycznej od lat trzydziestych XX wieku, do 1956. Utrzymywali bliską i regularną współpracę przed, w czasie i po drugiej wojnie światowej.

Następujący logicy korespondowali z Scholzem:

- Kazimierz Ajdukiewicz (1890–1963)
- Józef. M. Bocheński (1902–1995)
- Tadeusz Czeżowski (1889–1981)
- Jan Łukasiewicz (1878–1956)
- Andrzej Mostowski (1913–1975)

[1] Zob. V. Peckhaus: *Heinrich Scholz*. [w]: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2018 Edition. Ed. E.N. Zalta, https://plato.stanford.edu/entries/scholz/ [dostęp: 1.04.2019]

[2] Zob. Nachlass Heinrich Scholz, Historische Bestände, Universität-und Landesbibliothek Münster https://www.ulb.uni-muenster.de/sammlungen/nachlaesse/nachlass-scholz.html [dostęp: 24.06.2022]. Bardzo dziękujemy archiwum za zgodzę na publikację przepisanych oryginałów i ich polskiego tłumaczenia listów pisanych przez Heinricha Scholza oraz tamtejszym archiwistom za okazaną pomoc.

- Jan Salamucha (1903–1944)
- Jerzy Słupecki (1904–1987)
- Bolesław Sobociński (1905–1980)
- Alfred Tarski (1901–1983)
- Mordchaj Wajsberg (1902–1939/1945)

The following types of documents connected with Poland are stored in Nachlass Heinrich Scholz:

1. **Correspondence between the above-mentioned Polish logicians and Scholz**: letters written by these logicians and carbon copies of Scholz's letters to them, altogether about 150 rewritten pages. Most of the letters are in German, some in English, and at least one in Polish. It is known from the content of the letters that the archive in Münster does not have a complete collection of Scholz's correspondence.
2. **Scholz's correspondence with other people** (Max Bense, Rudolf Carnap, Alonso Church, Bertrand Russell, Carl F. von Weizsäcker, etc), where **Polish names are mentioned**.
3. **Works of Polish logicians sent to Scholz**, some of which have never been published, for example J.M. Bocheński's paper *Ueber die Bedeutung der mathematischen Logik fuer die Philosophie und ihre Geschichte*; date 08.07.1951; S. Leśniewski's *Ueber die Matrizenmethode in der Mathematik*, date 16.01.1935.

- Jan Salamucha (1903–1944)
- Jerzy Słupecki (1904–1987)
- Bolesław Sobociński (1905–1980)
- Alfred Tarski (1901–1983)
- Mordchaj Wajsberg (1902–1939/1945)

W Nachlass Heinrich Scholz znajdują się następujące typy dokumentów związanych z polskimi logikami:

1. **Korespondencja wspomnianych powyżej polskich logików z Scholzem**: listy pisane przez nich oraz kopie kalkowe listów pisanych przez Scholza, stanowią około 150 stron komputeropisu. Większość listów została napisana w języku niemieckim, niektóre w angielskim, co najmniej jeden w polskim. Ich treść pokazuje, że archiwum w Münster nie posiada pełnej kolekcji tej korespondencji.
2. **Korespondencja Scholza z innymi osobami** (Max Bense, Rudolf Carnap, Alonso Church, Bertrand Russell, Carl F. von Weizsäcker, itd), w której pojawiają się również polskie nazwiska.
3. **Prace polskich logików wysłane Scholzowi**, niektóre z nich nigdy nie zostały opublikowane, np. artykuł J.M. Bocheńskiego *Ueber die Bedeutung der mathematischen Logik fuer die Philosophie und ihre Geschichte*; data 08.07.1951; S. Leśniewskiego *Ueber die Matrizenmethode in der Mathematik*, data 16.01.1935.

4. **Results of Polish logicians' works** in Scholz and his collaborators' teaching materials.
5. **Quotations from Polish logicians's works** in Scholz and his collaborators' papers.
6. **Other documents** like letters to university authorities, post-war explanations, an opinion written by Łukasiewicz, or a poem devoted to Łukasiewicz.

J.M. Bocheński included Heinrich Scholz among the leading analytical philosophers, next to Willard V. Orman Quine, John L. Austin, Alfred Tarski and Karl Popper[3]. In 1917–1919 Scholz was professor of philosophy of religion and theology in the Schlesische Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau (now the University of Wrocław), succeeding Rudolf Otto. Next, in 1919–1928 he held the Chair of Philosophy at the Christian-Albrecht University of Kiel. In 1921, at the age of 37, Scholz became acquainted with Alfred North Whitehead and Bertrand Russell's *Principia Mathematica*. After that, he studied mathematics and physics, then worked successfully in the field of mathematical logic until the end of his life. His last workplace was Westfälische Wilhelms-Universität (Münster, Germany). He worked there from

[3] J.M. Bocheński: *O filozofii analitycznej*. In: *Logika i filozofia*. Ed. J. Parys. Transl. T. Baszniak. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993, s. 38. Peckhaus draws attention to Scholz's similarity of metaphysics and metaphysics in terms of analytical philosophy. See V. Peckhaus: *Logic and Metaphysics. Heinrich Scholz and the Scientific World View*. „Philosophia Mathematica" 2008, vol. 16, https://doi.org/10.1093/philmat/nkm002, p. 81.

4. **Wyniki badań polskich logików w materiałach dydaktycznych** Scholza i jego współpracowników.
5. **Przywoływanie prac polskich logików i ich cytowanie w pracach** Scholza i jego współpracowników.
6. **Inne dokumenty**, np. listy do władz uniwersyteckich, powojenne oświadczenia, opinia napisana przez Łukasiewicza czy wiersz jemu poświęcony.

J.M. Bocheński zaliczył Scholza do wiodących filozofów analitycznych, obok Willarda V. Ormana Quine'a, Johna L. Austina, Alfreda Tarskiego i Karla Poppera[3]. W latach 1917–1919 Scholz był profesorem filozofii religii w Schlesische Friedrich-Wilhelm-Universität zu Breslau (aktualnie Uniwersytet Wrocławski), zastępując na tym stanowisku Rudolfa Ottona. Następnie, w latach 1919–1928 piastował katedrę filozofii w Christian-Albrechts-Universität zu Kiel (Niemcy). W 1921 roku, w wieku 37 lat, Scholz zapoznał się z dziełem Alfreda N. Whiteheada i Bertranda Russella *Principia Mathematica*. Dzięki tej lekturze zaczął studiować matematykę oraz fizykę, i do końca życia, z dużymi sukcesami, pracował w zakresie logiki matematycznej. Jego ostatnim miejscem zatrudnienia był Westfälische Wilhelms-Universität

[3] J.M. Bocheński: *O filozofii analitycznej*. W: *Logika i filozofia*. Red. J. Parys. Tłum. T. Baszniak. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993, s. 38. Peckhaus z kolei zwraca uwagę na podobieństwo Scholza metafizyki z metafizyką w ujęciu filozofii analitycznej. Zob. V. Peckhaus: *Logic and Metaphysics. Heinrich Scholz and the Scientific World View*. „Philosophia Mathematica" 2008, vol. 16, https://doi.org/10.1093/philmat/nkm002, s. 81.

1928 to 1952 and formed the so-called Group from Münster (Gruppe von Münster), a group of academics working together on mathematical logic. Scholz established there Institut für Mathematische Logik und Grundlagenforschung, which still exists. As Scholz wrote he tried to follow the example of the Lvov-Warsaw School, with the style of work he learned also during his two stays in Poland, in 1932 and 1938. He was a supervisor of at least 11 PhD students, whose dissertations were in the field of mathematical logic or mathematics. He knew Polish well enough to be able to read and translate logical papers (Mostowski – Scholz, 05.02.1947). Scholz was concerned with mathematical logic and logical foundation of mathematics, history of logic (both Bocheński and Łukasiewicz referred to him), physics (he collaborated with Adolph Kratzer, and maintained in letter contact with Albert Einstein), computer science (in 1937 Scholz organized a seminar devoted to a Turing Machine).

The following topics are discussed with the Polish logicians in the letters:

1. Development of mathematical logic;
2. Current research topics;
3. Organization of the scholarly environment;
4. Didactic activities;
5. Duties, academic trips;
6. Prospects for publications and future publishing plans;
7. Requests for new publications;

(Münster, Niemcy). Pracował tam w latach 1928–1952 i utworzył tak zwaną Gruppe von Münster, grupę akademików współpracujących w zakresie logiki matematycznej. Scholz założył także istniejący do dziś Institut für Mathematische Logik und Grundlagenforschung, który istnieje do dziś. Jak pisał, starał się wzorować na Szkole Lwowsko-Warszawskiej, z stylem pracy której zapoznał się podczas swoich dwóch pobytów w Polsce, w latach 1932 i 1938. Był promotorem co najmniej 11 doktoratów z zakresu logiki matematycznej i matematyki. Znał język polski wystarczająco dobrze by czytać i tłumaczyć teksty logiczne (Mostowski – Scholz, 05.02.1947). Scholz zajmował się logiką matematyczną, logicznymi podstawami matematyki, historią logiki (cytowany przez Bocheńskiego Łukasiewicza), fizyką (współpracował z Adolphem Kratzerem, korespondował z Albertem Einsteinem), informatyką (w 1937 Scholz zorganizował seminarium poświęcone maszynie Turinga).

W korespondencji z polskimi logikami poruszane były następujące tematy:

1. Rozwój logiki matematycznej;
2. Aktualnie badane tematy;
3. Organizacja środowiska akademickiego;
4. Zajęcia dydaktyczne;
5. Obowiązki, wyjazdy naukowe;
6. Możliwości publikowania i przyszłe plany publikacyjne;
7. Prośby o wysłanie nowych publikacji;

8. Organizing help during the Second World War and shortly afterwards;
9. Exchanging information about common friends;
10. Personal matters, including Scholz's health problems.

Small part of the correspondence between the Polish logicians and Scholz was made available to Polish scientific community for the first time during the 9th Polish School of the History of Mathematics in Międzyzdroje, 5-9 June 1995[4]. German originals and Polish translations of excerpts from four letters from Łukasiewicz and one from Mostowski appeared as an appendix to:

P. Schreiber: *O związkach Heinricha Scholza z logikami polskimi*. In: St. Fudali (Ed.) *Matematyka polska w stuleciu 1851–1950*. Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

P. Schreiber: *Über Beziehungen zwischen Heinrich Scholz und polnischen Logikern*. In: Toepell M. (Ed.). *Mathematik im Wandel*, Bd. 1. Hildesheim-Berlin, Verlag Franzbecker, 1998.

Excerpts from Alfred Tarski's three letters to Scholz were published in Tarski's biography and its Polish translation:

A. Burdman-Feferman, S. Feferman: *Alfred Tarski. Life and Work*. New York, Cambridge University Press, 2004.

A. Burdman-Feferman, S. Feferman: *Alfred Tarski. życie i logika*. Tr. J. Golińska-Pilarek, M. Srebrny. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009.

[4] For Bocheński – Scholz correspondence see G. Besler: *The Correspondence between Józef M. Bocheński (1902–1995) and Heinrich Scholz (1946–1954)*, „Studies in East European Thought", 2022, vol. 74, s. 197–210, https://doi.org/10.1007/s11212-021-09447-w

8. Organizacja pomocy w czasie drugiej wojny światowej i krótko po jej zakończeniu;
9. Wymiana informacji na temat wspólnych znajomych;
10. Sprawy osobiste, w tym zdrowotne problemy Scholza.

Polskie środowisko naukowe zostało powiadomione po raz pierwszy o korespondencji polskich logików z Scholzem podczas 9. Polskiej Szkoły Historii Matematyki (Międzyzdroje, 5–9 czerwca 1995[4]). Fragmenty niemieckich oryginałów i polskie przekłady czterech listów Łukasiewicza i jednego Mostowskiego ukazały się jako dodatek do:

P. Schreiber: *O związkach Heinricha Scholza z logikami polskimi*. W: St. Fudali (red.) *Matematyka polska w stuleciu 1851–1950*. Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

P. Schreiber: *Über Beziehungen zwischen Heinrich Scholz und polnischen Logikern*. In: Toepell M. (Ed.). *Mathematik im Wandel*, Bd. 1. Hildesheim-Berlin, Verlag Franzbecker, 1998.

Fragmenty trzech listów Alfreda Tarskiego do Scholza opublikowano w biografii Tarskiego:

A. Burdman-Feferman, S. Feferman: *Alfred Tarski. Life and Work*. New York, Cambridge University Press, 2004.

A. Burdman-Feferman, S. Feferman: *Alfred Tarski. życie i logika*. Tłum. J. Golińska-Pilarek, M. Srebrny. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009.

[4] Na temat korespondencji J.M. Bocheńskiego z Scholzem zob. G. Besler: *The Correspondence between Józef M. Bocheński (1902–1995) and Heinrich Scholz (1946–1954)*, „Studies in East European Thought", 2022, vol. 74, s. 197–210, https://doi.org/10.1007/s11212-021-09447-w.

Work on next parts of the correspondence is in progress. Tarski – Scholz letters will be published soon also in this repository, as a result of students' work in another project.

We would like to thank the archive for granting permission to publish Heinrich Scholz's transcribed original letters and their Polish translation as well as the archivists in charge of the documents for their help.

Many thanks to Prof. Katarzyna Sujkowska–Sobisz, project leader, Doctor Maciej Stanek, who has taught us edition in the LaTeXprogram, Doctor Paweł Ługiewicz, who transcribed the original letters, and Bartosz Maślanka and Bartosz Witkowski for their editorial comments.

Katowice, 30th of June 2022

Gabriela Besler

Trwają prace nad translacją kolejnych części korespondencji polskich logików z Scholzem. W niniejszym Repozytorium wkrótce zostanie opublikowana korespondencja Tarski – Scholz, również jako wynik pracy studentów w projekcie dydaktycznym.

Bardzo dziękujemy archiwum za zgodzę na publikację przepisanych oryginałów listów pisanych przez Heinricha Scholza i ich polskiego tłumaczenia oraz archiwistom za okazaną pomoc.

Serdecznie dziękujemy także prof. Katarzynie Sujkowskiej – Sobisz, koordynatorce projektu, doktorowi Maciejowi Stankowi, który uczył nas edycji w programie LaTeX, doktorowi Pawłowi Ługiewiczowi za przepisanie oryginalnych listów oraz Bartoszowi Maślance i Bartoszowi Witkowskiemu za uwagi edytorskie.

Katowice, 30 czerwca 2022

Gabriela Besler

Transcribed original letters and their Polish translation

Przepisane oryginalne listy i ich polskie tłumaczenie

I. Kazimierz Ajdukiewicz (1890–1963)

Heinrich Scholz — Kazimierz Ajdukiewicz

11.01.1952, [Münster], list[A]

11.1.1952

xxxx7073[1]

BT 25/H
Herrn
Professor Dr. Ajdukiewicz
Poznan, Polen Uniwersytet

Sehr verehrter lieber Herr Kollege

vor einiger Zeit ist aus Ihren Händen ganz unerwartet als ein grosses Geschenk für unset Institut der 4. Band der „Studia Philosophica" hier eingegangen. Ich nehme die erste Möglichkeit wahr, um dies nicht nur zur Ihrer Kenntnis zu bringen, sondern um Ihnen herzlichst zu danken und Ihnen zu sagen, wie es mich bewegt hat, dass die erprobten guten alten Freunde sich nun auch an dieser Stelle wieder auf eine so erkennbare Art zu uns bekennen.

Dieses Zeichen ist dadurch verzögert worden, dass das vergangene Jahr mich immer wieder von meinem Tagewerk so abge-

11.1.1952

Pan
Profesor Dr Ajdukiewicz
Poznań, Polska Uniwersytet[1]

Drogi Panie Kolego,

jakiś czas temu otrzymaliśmy z Pańskich rąk zupełnie niespodziewanie czwarty tom „Studia Philosophica"[2]. Jest to wielki dar dla naszego Instytutu. Chciałbym skorzystać z pierwszej okazji, aby nie tylko serdecznie podziękować, ale także podkreślić, jak bardzo jestem wzruszony, że wierni, starzy, dobrzy przyjaciele znów pomagają nam w ten sposób[3].

Opóźniłem pisanie tego listu [*dieses Zeichen*], ponieważ w minionym roku byłem stale odciągany od codziennej pracy tak, że

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Münster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. 115,007.

[1] Nie udało się ustalić znaczenia tej liczby. Zob. list Scholza do Słupeckiego z 4.06.1954.

[1] W latach 1919–1939 oraz 1945–1955 — Uniwersytet Poznański, po 1955 — Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Zob.: oficjalna strona internetowa UAM w Poznaniu: https://amu.edu.pl/uniwersytet/o-uam/historia [dostęp: 7.03.2022].

[2] Chodzi o czasopismo wydawane przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tom 4 został wydany za lata 1949–1950 i opublikowany w 1951.

[3] Z kontekstu innych powojennych listów wiadomo, że Scholz otrzymywał brakujące pozycje od swoich współpracowników.

lenkt hat, dass ich es nichtgern noch einmal durchlaufe möchte. Ich habe zwei chirurgische Eingriffe überstehen müssen (links-und rechtsseitiger Leistenbruch), den eine zu Ostern, den andern im Herbst. Dazwischen im Sommer eine Lungenentzündung, die mich 6 Wochen gekostet hat. Ich habe meine unterbrochene Arbeit Anfang November zwar wieder aufnehmen können; aber die Nachwirkungen sind von der Grössenordnung, dass ich auch jetzt noch für mein Tagewerk im wesentlichen auf das unbedingt Notwendige beschränkt bin. Vielleicht erinnern Sie sich daran, dass ich schon vor 20 Jahren, als wir uns das erste Mal in Lemberg begegneten, immer wieder mit schweren Magenstörungen zu rechnen hatte. Hierar hat sich bis heute nichts geändert. Durch den Krieg ist alles noch sehr verschärft worden. Es macht sich auch sehr in den Nachwirkungen bemerkbar, mit denen ich jetzt zu rechnen habe.

Ich habe den neuen Band zwar noch nicht durchstudieren können; es ist aber auf den ersten Blick erkennbar, wie sehr er in unsern Bereich hinübergreift. Entscheidend sind für uns im gegenwärtigen Augenblick die drei letzten Abhandlungen von Herrn Mostowski, Herrn Slupecki und Herrn Suszko, der mir hier zum ersten Mal begegnet ist. Mit Herrn Mostowski stehen wir

nie chciałbym przez to ponownie przechodzić. Musiałem przejść dwie operacje chirurgiczne (przepuklina lewostronna i prawostronna), jedną na Wielkanoc, drugą jesienią. W międzyczasie — latem — zachorowałem na zapalenie płuc, co kosztowało mnie 6 tygodni. Na początku listopada mogłem wznowić przerwaną pracę, ale następstwa choroby są tak znaczne, że wciąż muszę się ograniczać tylko do tego co absolutnie niezbędne w codziennych obowiązkach. Być może pamięta Pan, że już 20 lat temu, kiedy po raz pierwszy spotkaliśmy się we Lwowie[4], zmagałem się z ciężkimi zaburzeniami żołądkowymi. Do dziś nic się pod tym względem nie zmieniło. Wojna to wszystko spotęgowała, co również silnie odczuwam w następstwach, z którymi teraz się mierzę.

Nie miałem jeszcze okazji przestudiować tego nowego tomu, ale już na pierwszy rzut oka widać, jak bardzo jego [treść] jest związana z naszą dziedziną. Decydujące dla nas w tej chwili są trzy ostatnie rozprawy panów [Andrzeja] Mostowskiego[5], [Jerzego] Słupeckiego[6] oraz [Romana] Suszki[7], z [tekstem] którego spotkałem się tutaj po raz pierwszy. Z panem Mostowskim nie-

[4] Pobyt Scholza we Lwowie jest potwierdzony licznymi dokumentami. Scholz współpracował z polskimi logikami co najmniej od 1928 (Łukasiewicz cytuje fragment jego listu, oryginał nie zachował się). Brakuje informacji na temat okoliczności rozpoczęcia tej współpracy oraz kto zaprosił Scholza do Polski.

[5] Zob. A. Mostowski: *A Classification of Logical Systems*. „Studia Philosophica. Commentarii societatis philosophicae Polonorum" 1949–1950, vol. 4, s. 237–274.

[6] Zob. J. Słupecki: *On Aristotelian Syllogistic*. „Studia Philosophica…" dz. cyt., s. 275–300.

[7] Zob. R. Suszko: *Canonic axiomatic systems*. „Studia Philosophica…" dz. cyt., s. 301–330.

seit 1945 wieder in einen ununterbrochenen regen Gedankenaustausch. Die Ding die er macht, sind so schön und so im Geist und in der Art seines Lehrmeisters, unseres eben so guten Freundes Herrn Tarski, dass wir uns in den Colloquien der letzten Semester immer wieder mit seinen Arbeiten beschäftig haben. Morgen beginnt hier eine Vortragsfolge über eine noch unveröffentlich te grössere Studie vom ihm zur Reduktion von Entscheidungsproblemen. Ich gebe die Hoffnung nicht auf, dass es mir gelingt, ihn noch einmal für einen Besuch nach Münster zu gewinnen; denn wir haben jetzt hier, nachdem unsere alte Universität gänzlich zerschlagen worden ist, in einem Neubau, der aus den Ruinen eines Kurfürstlichen Schlosses entstanden ist, ein sehr schönes Institut. Unsere Bibliothek hat zwar schwere Verluste erlitten; denn wir

przerwanie prowadzimy ożywioną wymianę myśli od 1945 roku[8]. To co robi, jest tak piękne i tak bardzo w duchu i stylu jego nauczyciela, naszego równie dobrego przyjaciela, pana [Alfreda] Tarskiego, że często zajmowaliśmy się jego [Mostowskiego] pracami na konwersatoriach [*Colloquien*] w ostatnich kilku semestrach[9]. Jutro rozpocznie się tu seria wykładów na temat niepublikowanej jeszcze obszernej pracy tego autora, dotyczącej redukcji problemów rozstrzygalności [*Reduktion von Entscheidungsproblemen*][10]. Nie tracę nadziei, że uda mi się go namówić do ponownego odwiedzenia Münster[11] ; mamy tu bowiem teraz bardzo piękny Instytut, w nowym budynku odbudowanego z ruin pałacu elektorskiego[12], po tym jak nasz stary uniwersytet został całkowicie zniszczony. Nasza biblioteka poniosła duże straty, gdyż trzy-

[8] Pierwszy z zachowanych listów Scholza do Mostowskiego został napisany 6.03.1941. Pierwszy z powojennych jest datowany na 2.01.1947.

[9] W tym okresie Scholz prowadził wykłady m. in. z logiki matematycznej. Zob. *Personal-und Vorlesungsverzeichnis*. Westfälische Wilhelms-Universität Münster https://sammlungen.ulb.uni-muenster.de/hd/periodical/titleinfo/546271?query=Personal-\%20und\%20Vorlesung\s\%E2\%80\%93Verzeichnis.\%20Westfalische\%20Landes-Universitat\%20Munster [dostęp: 14.03.2022].

[10] Scholz mógł się odnosić do: A. Mostowski: *Sentences Undecidable in Formalized Arithmetic. An Exposition of Theory of Kurt Gödel*. North-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1952. Może książka ukazała się z opóźnieniem. Por. także A. Mostowski, R. M. Robinson, A. Tarski: *Undecidability and Essential Undecidability in Arithmetic*. In: *Undecidable Theories*. Eds. A. Tarski in collaboration with A. Mostowski and R.M. Robinson. [Studies in Logic and the Foundations of Mathematics]. North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1953, s. 39–74. Warto dodać, że w tej książce znajduje się następująca dedykacja: „To Heinrich Scholz – The Scholar and The Man".

[11] W niedatowanym liście do Mostowskiego Scholz pisał: „Mam nadzieję, że będziemy mogli ponownie zaprosić Cię do Münster. Już mogę Ci obiecać, że nie będziesz żałować". Zob. Scholz – Mostowski, niedatowany, przed 24.09.1949. Na tej podstawie można przypuszczać, że Mostowski był w Münster przed 24.09.1949. Nie udało się ustalić dokładniejszej daty ani tego, czy to był pierwszy jego pobyt, ani czy ponownie odwiedził Scholza i to miasto.

[12] W tym okresie Scholz jako swój adres służbowy podawał Schloßplatz 2 (Schloßgebäude), Nordflügel. Na temat historii pałacu zob. E. Kluth: *Kein Schloss für Könige und Prinzessinnen*. "wissen/leben" 2017 Juli/August, Nr. 5 https://www.uni-muenster.de/news/view.php?cmdid=9055 [dostęp: 28.03.2022].

sind dreimal schwer getroffen worden; aber unser Kostbarster besitz, das ganze unersetzliche Schrifftum der mathematischen Logik und Grundlagenforschung, ist wie durch ein wunder erhalten geblieben. Aus dem philosophischen Raum bin ich nun freilich ganz herausgedrängt worden. Seit der Trennung unserer Fakultät gehöre ich der Mathematisch-Naturwissenschaftlichen Fakultät an und arbeite auch nur noch mit Mathematikern zusammen. Dies hindert mich jedoch nicht, mich immer wieder einmal mit dem Anteil meines Herzens zurück zubesinnen auf die guten alten philosophischen Freunde wie Sie under Herr Kotarbinski, der mir bald nach dem Kriege auch ein, allein Zeichen geschickt hat, das ich nicht vergessen werde. Ich bitte Sie sehr, dass Sie, wenn Sie eine Gelegenheit dazu haben, ihm einmal wieder etwas sehr Gutes sagen vor mir. Er soll wissen, dass er hier unvergessen ist. Ihnen aber werde ich sagen dürfen, dass ich Ihre eigene Studie in jedem Falle mit dem Anteil zur Kenntnis genommen habe, den Sie schin um unseres gemeinsamen grossen verewigten Freundes

krotnie została trafiona, ale cudem ocalało to co najcenniejsze — całe bezcenne zbiory z zakresu logiki matematycznej i badań podstawowych[13]. Od czasu podziału naszego wydziału należę do Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego i pracuję tylko z matematykami. Zostałem całkowicie wypchnięty ze sfery filozoficznej. Nie przeszkadza mi to jednak wspominać z rozrzewnieniem starych dobrych przyjaciół filozofów, takich jak Pan i Pan [Tadeusz] Kotarbiński. Wkrótce po wojnie przysłał mi list, którego nie zapomnę [14]. Bardzo proszę o pozdrowienie go ode mnie, jeśli będzie Pan miał okazję — niech wie, że nie został tu zapomniany. W każdym razie mogę powiedzieć, że przyjąłem do wiadomości wyniki Pańskich badań z takim zaangażowaniem, jakiego miał Pan prawo oczekiwać ode mnie ze względu na naszego wielkiego, nieśmiertelnego przyjaciela[15]. Kilka tygodni temu otrzymałem też krótkie sprawozdanie [*Bericht*][16] o Panu i innych przyjaciołach — filozofach. Byłbym bardzo zobowiązany, gdyby Pan od czasu do czasu mógł coś do tego dodać.

[13] Na temat szczegółów zniszczenia biblioteki zob. B. Heitfeld-Rydzik: *Ver(w)irrende Logik: Sind die Nachlässe von Gottlob Frege und Ernst Schröder seit Ende des Zweiten Weltkriegs verschollen?* https://miami.uni-muenster.de/Record/5abfdd12-e65b-403d-99a4-29a2897dc4d1/Details [dostęp 7.03.2022].

[14] Korespondencja Scholza z Kotarbińskim nie została dotąd odnaleziona.

[15] Po zapoznaniu się z treścią artykułu K. Ajdukiewicza, we wspomnianym tomie, można przypuszcza, że tym „wielkim, nieśmiertelnym przyjacielem" jest Stanisław Leśniewski. Zob: K. Ajdukiewicz: *On the Notion of Existence*, „Studia Philosophica" IV (1949/50), 1951, s. 7—22. [Tłumaczenie polskie: *W sprawie pojęcia istnienia*. W: tenże: *Język i poznanie*. T. 2, *Wybór pism z lat 1945–1963*. Warszawa, PWN, 1965, s. 143–154].

[16] Na podstawie zachowanej korespondencji nie wiadomo, kto mógł wysłać wspomniane sprawozdanie oraz jaką miało ono formę.

willen von mir erwarten durften. Vor einigen Wochen habe ich auch einmal einen kurzen Bericht über Sie und die andern philosophischen Freunde erhalten. Wenn Sie diesen Bericht gelegentlich einmal noch etwas ergänzen können, so würde ich Ihnen sehr dankbar sein.

Die Lösung des Entscheidungsproblems für die Aristotelische Syllogistik durch Herrn Slupecki ist mir schon vorher bekannt geworden durch den Bericht in dem meisterhaften Aristoteles-Werk von Herrn Lukasiewicz. Ich habe von diesem Werk sofort eine ziemlich umfangreiche Anzeige verfasst für den grösseren Leserkreis der Deutschen Literaturzeitung und bei dieser Gelegenheit selbstverständlich auch die Leistung von Herrn S. gebührend hervorgehoben. Um so willkommener ist es mir, dass ich sie jetzt nach seiner eigenen Darstellung durchstudieren kann. Ich habe ihm dies auch schon geschrieben. Ich werde Ihnen die Anzeige in jedem Falle schicken.

Zwei bitten möchte ich anschliessen dürfen.

(1) Herr Suszko beruft sich auf eine Studie „Z teorii definicji". Ich werde ihnen sehr dankbar sein, wenn Sie ihm sagen, dass mir ein Abzug von dieser Studie sehr willkommen sein würde.

(2) Herr Krokiewicz scheint eine sehr sorgfältige Studie

Rozwiązanie problemu rozstrzygalności sylogistyki arystotelesowskiej, którego dokonał pan Słupecki, było mi już znane dzięki informacjom zawartym w mistrzowskim dziele o Arystotelesie pana Łukasiewicza[17]. Natychmiast napisałem dość obszerną recenzję [*Anzeige*] tej pracy dla szerszego grona czytelników „Deutsche Literaturzeitung"[18] i oczywiście skorzystałem z okazji, by należycie podkreślić osiągnięcie pana S[łupeckiego]. Tym bardziej cieszy mnie fakt, że mogę teraz przestudiować [zagadnienie] w oparciu o to jak on sam przedstawił swoje dokonanie. Napisałem już do niego w tej sprawie. W każdym razie prześlę Panu recenzję [*Anzeige*].

Chciałbym pozwolić sobie na dołączenie dwóch próśb.

(1) Pan Suszko powołuje się na pracę *Z teorii definicji*[19]. Będę bardzo wdzięczny, jeśli przekaże mu Pan, że jej kopia byłaby bardzo mile widziana.

(2) Pan [Adam] Krokiewicz opublikował, jak się wydaje, bardzo

[17] Chodzi o J. Łukasiewicz: *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*, Clarendon Press, Oxford, 1951. [Wydanie polskie: *Sylogistyka Arystotelesa z punktu widzenia współczesnej logiki formalnej*. Przełożył i przypisami opatrzył: A. Chmielewski. Fragmenty greckie, łacińskie i niemieckie przełożyli A. Krajczyk, A. Chmielewski. Wstęp i redakcja naukowa: J. Woleński. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1998].

[18] H. Scholz [Rez.]: Jan Łukasiewicz [Prof. f. math. Logik an d. Univ. Dublin], *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*. Oxford, Clarendon Press 1951. XI, 141. „Deutsche Literaturzeitung"

„O logice Stoikow" veröffentlicht zu haben. Auch von dieser Studie würde mir ein Abzug sehr erwünscht sein, da sie mir hier nicht zugänglich ist.

Am dem Neuen bande hat auch Frau Kokoszynska sich wieder mit ihrer alten Thematik beteiligt. Sie ist die einzige, von der ich kein Zeichen erhalten habe, obschon ich ihr mehrmals geschrieben habe. Bitte sagen Sie ihr trotzdem, dass auch sie hier nicht vergessen ist.

Von Herrn L. hatte ich in diesen Tagen, im Zusammenhang mit meiner Anzeige, nach einer langen Pause endlich wieder einmal ein ausführliches Existenzzeichen. Er fühlt sich entkräftet und unüberwindlich vereinsamt. Ich werde Ihnen nicht sagen müssen, wie sehr diese Nachrichten mich bewegt haben.

Mit allem Guten für Sie in alter Freundschaft
Ihr

staranną pracę *O logice stoików*[20]. Bardzo chciałbym otrzymać kopię również tego opracowania, ponieważ nie jest ono u nas dostępne.

Pani [Maria] Kokoszyńska również miała swój udział w nowym tomie [„Studia Philosophica"], ponownie podejmując swój stary temat[21]. Jest ona jedyną osobą, od której nie otrzymałem listu, choć pisałem do niej kilka razy[22]. Mimo to przekażcie jej, że i tutaj o niej nie zapomniano.

Ostatnio, w związku z moją recenzją [*Anzeige*], po kolejnej długiej przerwie, otrzymałem od pana Ł[ukasiewicza] wyraźny znak życia [*ausführliches Existenzzeichen*][23]. Czuje się osłabiony i bezgranicznie samotny. Nie muszę chyba mówić, jak bardzo poruszyła mnie ta wiadomość.

Z życzeniami, wszystkiego dobrego, w starej przyjaźni
Pański

1952, Bd. 73, H. 4, kol. 230–235. Zob. też: H. Scholz: [Rez.] J. Łukasiewicz: *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*. „Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete" 1952, Bd. 43, s. 246–247. Te dwie recenzje różnią się od siebie istotnie.

[19] Rozprawa doktorska Suszki wyszła drukiem w postaci publikacji zwartej zawierającej dwa artykuły:*O analitycznych aksjomatach i logicznych regułach wnioskowania. Z teorii definicji*. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1949.

[20] A. Krokiewicz: *O logice stoików*. „Kwartalnik Filozoficzny", vol. 17(1948) s. 173–197.

[21] M. Kokoszyńska: *A Refutation of the Relativism of Truth*. „Studia Philosophica. Commentarii societatis philosophicae Polonorum" 1949–1950, vol. 4 s. 93–150.

[22] Dotąd nie odnaleziono oryginałów ani kopii korespondencji Kokoszyńskiej z Scholzem.

[23] List Łukasiewicza do Scholza wysłany prawdopodobnie na przełomie 1951–1952 nie został odnaleziony.

II. Tadeusz Czeżowski (1889-1981)

Heinrich Scholz — Tadeusz Czeżowski

03.10.1949 , [Münster], list[A]

Prof. Dr. T. Czezowski den 3.10.1949
Torun
Uniwersytet

Prof. Dr. H. Scholz
BT 755/K

Sehr geehrter Herr Kollege, ich habe Ihnen erst danken wollen, nachdem ich das Werk gelesen hatte, das Sie mir abermals zugewendet haben. Durch unaufschiebbare eigene Arbeiten bin ich jedoch so festgehalten worden, dass es mir erst jetzt gelungen ist, mir einen festen Begriff von Ihrer Arbeit zu machen. Es gelingt mir daher erst heute, Ihnen zu sagen, mit welchem Anteil ich Kenntnis genommen habe von den mannigfaltigen Dingen, die darin enthalten sind. Es scheint mir, dass Sie nichts übersehen haben, von dem, was einem philosophisch interessierten Leser

Prof. Dr T. Czeżowski dnia 03.10.1949
Toruń
Uniwersytet[1]

Prof. Dr H. Scholz

Drogi Panie Kolego, planowałem podziękować dopiero, gdy przeczytam Pańską powtórnie przesłaną pracę. Jednak powstrzymały mnie własne zajęcia, których nie można było odłożyć na później, i dopiero teraz mogłem wyrobić sobie opinię na jej temat. Dlatego właśnie dziś mogę powiedzieć, z jakim zainteresowaniem zapoznałem się z rozmaitymi [*mannigfaltigen*] treściami w niej zawartymi. Wydaje mi się, że nie przeoczył Pan niczego, co mogłoby przyciągnąć uwagę zainteresowanego filozofią czytelnika, niekoniecznie posiadającego dodatkowe przygotowanie

[A] Oryginał tego listu znajduje się w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Toruń, Polska), w zbiorze akt zatytułowanym *Spuścizna prof. Tadeusza Czeżowskiego, Korespondencja „Sa-Sł" (1929-1977)*, sygn. AUMK 309/80/VII/181. Kopia tego list znajduje się w Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy). Treść samego listu jest identyczna, ale dokumenty różnią się: oryginał napisany jest na papierze z nazwą seminarium i adresem, nie ma na nim nazwiska Czeżowskiego, pod nazwą seminarium jest napisane: Prof. Dr. H. Scholz i numer w dzienniku korespondencji (który prowadził Scholz) BT 755/K. List zakończony jest ręcznym podpisem (atramentem) Scholza. Czeżowski dopisał datę odpowiedzi 19/X. Zachowała się kopia tej odpowiedzi, tam w podanej dacie pierwsza cyfra jest niewyraźna (poprawiana), to może być 29 X 1949.

[1] Chodzi o Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, który powstał w 1945 roku.

ohne eine zusätzliche mathematische Schulung überhaupt zugemutet werden kann. Dass Sie dies haben durchsetzen können, ist eine Leistung, vor der ich den grössten Respekt habe. Ich selbst bin an diesem Versuch gescheitert. Ich habe die philosophische Fakultät verlassen und in die mathematische übergehen müssen, um die mathematische Logik endlich auf festen Grund zu stellen.

Ich danke Ihnen herzlich und bin mit allen guten Wünschen für Sie in grösster Hochschätzung.

Ihr

matematyczne. Fakt, że udało się Panu to zrealizować, jest osiągnięciem, które budzi we mnie ogromny szacunek. Osobiście poniosłem porażkę podejmując się takiej próby. Opuściłem wydział filozoficzny i musiałem przejść na wydział matematyczny, aby w końcu postawić logikę matematyczną na stabilnym gruncie [*festen Grund*].

Serdecznie dziękuję i życzę wszystkiego dobrego oraz łączę wyrazy szacunku.

Pański

III. Jan Łukasiewicz (1978–1956)

Heinrich Scholz — Jan Łukasiewicz

13.08.1928, list[A]

(ich) möchte Ihnen sagen dürfen . . ., dass ich hier seit fünf Jahren die Axiomatik und Logistik als philosophisches Studienfach eingeführt habe und Sie daher bitten möchte, mich über alles zu unterrichten, was Sie in diesem Bereich publizieren. Denn im Gegensatz zu fast allen deutschen Hochschulprofessoren der Philosophie bin ich tief und fest davon überzeugt, dass die Zukunft der wissenschaftlichen Philosophie in diesen beiden Gebieten, und bis auf weiteres auch *nur* in ihnen, zu suchen sein wird.

Chciałbym móc Panu powiedzieć […], że pięć lat temu wprowadziłem aksjomatykę i logistykę jako przedmiot filozoficzny i dlatego chciałbym prosić o informowanie mnie [na bieżąco] o wszystkim, co Pan w tej dziedzinie publikuje. W przeciwieństwie do prawie wszystkich niemieckich profesorów filozofii, jestem głęboko i mocno przekonany, że przyszłości filozofii naukowej należy szukać w tych dwóch obszarach, a na chwilę obecną *tylko* w nich.

[A] List zagubiony, prawdopodobnie zniszczony podczas II wojny światowej. Fragment opublikowany przez Łukasiewicza przed II wojną. J. Łukasiewicz, *O znaczeniu i potrzebach logiki matematycznej*. „Nauka Polska" 1929, tom 10, s. 614. Także: tenże, *Logika i metafizyka: miscellanea*. red. Jacek Juliusz Jadacki, Warszawa, Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 1998, s. 431.

Heinrich Scholz — Jan Łukasiewicz, 06.09.1946, Münster, list[A]

BT 467/H

Münster i[n] W[estfallen]
den 6.9.1946
Westring 17 I

Herrn
Prof. Dr. Jan Lukasiewicz
2 Upper Fitzwilliam Street
Dublin / Irland

Mein lieber Jan, am 19. Juli ist ein ausführlicher Brief an Dich abgegangen. In diesem Brief habe ich Dir u[nter]a[nderem] mitgeteilt, dass ich beauftragt bin, Dir zu sagen, dass Du hier sehr sein wirst, wenn Du Dich entschliessen kannst, mit Frau Regina nach Münster zurückzukehren. Du würdest eine Honorar-oder eine Gastprofessur erhalten, über die man sich schnell verständigen würde, und Du würdest zugleich der Repräsentant der Interessen der polnischen Studierenden sein, die unserer Universität jetzt zugewiesen sind. Die Unterkunftsfrage würde für Dich und für Frau Regina in jedem Falle so geregelt werden, dass Ihr befriedigt sein würdet. Bitte lass mich so bald als möglich wissen, wie Du zu dieser Sache stehst. Dein Einrücken hier würde zugleich ein schöner Ersatz sein für den schwersten Verlust, der uns

[A] Oryginał tego listu znajduje się w Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Mőnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. 118,078.

Münster w Westfalii
dnia 06.09.1946
Westring 17 I

Pan
Prof. Dr Jan Łukasiewicz
2 Upper Fitzwilliam Street
Dublin / Irlandia

Drogi Janie, w dniu 19 lipca wysłałem Ci obszerny list[1]. Wspominam w nim m.in. o tym, że polecono mi, bym Ci przekazał, że jeśli zdecydowałbyś się powrócić do Münster z panią Reginą, to zostaniesz tutaj serdecznie przyjęty[2]. Otrzymałbyś wówczas stanowisko profesora honorowego lub wizytującego, o czym zaczęłoby się wkrótce po tym mówić, i stałbyś się również osobą reprezentującą interesy polskich studentów[3], którzy są teraz przydzieleni do naszego uniwersytetu. Kwestia Twojego oraz pani Reginy zakwaterowania zostałaby w każdym razie tak rozwiązana, że bylibyście zadowoleni. Proszę, poinformuj mnie najszybciej jak to możliwe, co o tym myślisz. Twoje przybycie tutaj byłoby pięknym zastępstwem za poważną stratę, którą ponieśliśmy: Pan [Gerhard] Gentzen[4] zmarł w maju zeszłego roku w praskim

[1] List zagubiony. Scholz w liście do J.M. Bocheńskiego z dn. 20.08.1946 także wspomina o tym liście do Łukasiewicza.

[2] Na ten temat Scholz pisał także do Alonso Churcha. Zob. Scholz – Church, 22.05.1946.

[3] Nie udało się ustalić jacy Polacy mogli wtedy studiować w Münster.

[4] W dniu 27 czerwca 1936 Gentzen wygłosił wykład w Münster pod tytułem Der Unendlichkeitsbegriff in der Mathematik. Zob. *Semesterberichte zur Pflege des Zusammenhangs von Universität und Schule*. 9 Se-

getroffen hat: Herr Gentzen ist im Mai des vergangenen Jahres in einem Prager Gefängnis zu Grunde gegangen. Er hatte zu uns stossen und dauernd mit uns zusammenarbeiten wollen. Du hast noch immer ein oder zwei Bücher aus unserm Seminar. Bitte lass mich doch wissen, ob diese Bücher noch in Deinen Händen sind. Und dann interessiert nicht nur Herr von Kempski sich auf das Lebhafteste dafür, was aus Deiner Galenos-Studie geworden ist, und was Du sonst noch für schöne Dinge gemacht hast.

Auf diesen Brief habe ich bis heute keine Nachricht von Dir erhalten. Es ist überhaupt noch kein Zeichen von Dir an mich gelangt, bis auf ein paar handschriftliche Zeilen, die mir im April durch die zuständige Stelle des Roten Kreuzes in Osnabrück ausgehändigt worden sind. Sonst weiss ich überhaupt nichts von Euch. Auch die vom Roten Kreuz angekündigten Seminar-Bücher sind bis heute nicht in meine Hände gelangt. Ich bitte Dich sehr, dass Ihr uns endlich ein Zeichen gebt.

więzieniu. Chciał się do nas dostać i pragnął stałej współpracy. Wciąż posiadasz jedną lub dwie książki z naszego seminarium[5] [*Bücher aus unserm Seminar*]. Proszę, daj mi znać, czy są jeszcze w Twoich rękach. Poza tym pan [Jürgen] von Kempski[6] jest nie tylko żywo zainteresowany , jak się rozwinęła Twoja praca na temat Galena[7], ale również innymi rzeczami, które robiłeś.

Nie otrzymałem jeszcze żadnej odpowiedzi od Ciebie na ten [lipcowy] list. W ogóle nie otrzymałem od Ciebie żadnego znaku [życia], z wyjątkiem kilku odręcznie napisanych linijek[8], które zostały mi w kwietniu przekazane przez punkt Czerwonego Krzyża w Osnabrücku. Poza tym w ogóle o Was nic nie wiem. Również zapowiedziane przez Czerwony Krzyż książki seminaryjne[9] [*Seminar-Bücher*] nie dotarły do mnie po dziś dzień. Bardzo Cię proszę, byście w końcu dali jakiś znak.

mester Winter 1936/37 Hrsg. H. Behnke, Münster, Mathematisches Seminar, p. 65–80. https://sammlungen.ulb.uni-muenster.de/hd/periodical/pageview/3673736 [Dostęp:11.05.2022]. Na temat okoliczności śmierci Gentzena zob. E. Menzler-Trott: *Gentzens Problem. Mathematische Logik im nationalsozialistischen Deutschland*. Basel / Boston / Berlin, Birkhäuser, Springer Basel AG, 2001, s. 269–284. Zob. także list Scholza do Alonso Churcha z dn. 22.05.1946.

[5] Nie udało się ustalić o jakie książki chodzi.

[6] Jürgen von Kempski (1910–1998), współpracownik Scholza. W 1950, wraz z Hansem Hermesem i H.Arnoldem Schmidtem założyli czasopismo „Archiv für mathematische Logik und Grundlagenforschung", które w 1987 zmieniło nazwę na „Archive for Mathematical Logik". O kontaktach z nim wspomina Jan Łukasiewicz w swoim pamiętniku. Zob. J. Łukasiewicz: *Pamiętnik*. Wydali J. Jadacki, P. Surma. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Semper, 2013. W tej pozycji zamieszczone jest także powojenne wyjaśnienie von Kempskiego na temat pomocy udzielonej Łukasiewiczowi i jego żonie podczas drugiej wojny światowej. Zob. tamże, s. 99.

[7] Nie udało się ustalić o jaką pracę Łukasiewicza chodzi.

[8] Nie udało się odnaleźć wspomnianej wiadomości.

[9] Nie wiadomo czy mowa tu o wcześniej wspomnianych książkach.

Mit allem Guten für Dich und für Frau Regina

Dein
Heinrich[2]

Ich habe endlich ein Assistentenposten für uns erkämpft, und es sind andere Pläne gefasst, die uns aus den Trümmern heraushelfen sollen, in denen wir liegengeblieben sind. Herr Bochenski hat mir zweimal aus der Schweiz geschrieben. Warum nicht Du? Er schreibt in seinem letzten Brief dass auch Herr Sobocinski in Todesgefahr ist. Wir sind sehr bewegt.

[2] Podpis odręczny, cały list napisany jest na maszynie.

Życzę wszystkiego dobrego dla Ciebie i pani Reginy

Twój
Heinrich

W końcu udało mi się wywalczyć dla nas[10] stanowisko asystenta[11] oraz poczyniono pewne plany, które miałyby nam pomóc opuścić ruiny, w których się znaleźliśmy[12]. Pan [Józef M.] Bocheński[13] napisał do mnie dwukrotnie ze Szwajcarii. Dlaczego Ty nie? W swoim ostatnim liście wspomina również, że życie pana [Bolesława] Sobocińskiego[14] jest zagrożone. Jesteśmy tym bardzo zaniepokojeni.

[10] Mowa o środowisku współpracowników Scholza.

[11] Nie udało się ustalić, który ze współpracowników Scholza objął te stanowisko.

[12] Na temat zniszczenia Münster podczas II wojny światowej zob. Heitfeld-Rydzik, B. (2020, March 4). *Ver(w)irrende Logik. Nachlässe von Gottlob Frege und Ernst Schröder seit Ende des 2. Weltkriegs verschollen?*. Retrieved March 7, 2020, from https://miami.uni-muenster.de/Record/5abfdd12-e65b-403d-99a4--29a2897dc4d1.

[13] Listy zagubione. Dotąd odnaleziono tylko dwa listy Bocheńskiego do Scholza, oba z późniejszego okresu, z 11.02.1947 oraz 13.08.1947.

[14] Bolesław Sobociński (1906–1980), logik, należał do Szkoły Lwowsko – Warszawskiej. Burzliwe dzieje jego życia spisał Krzysztof Tatarkiewicz. Zob. K. Tatarkiewicz: *Profesor Sobociński i kolega Bum*. „Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Seria II: Wiadomości matematyczne", 1998, vol. 34, s. 123–146. Wśród specjalistów zajmujących się filozofią Gottloba Fregego znany jest jego artykuł poświęcony rekonstrukcji argumentacji Stanisława Leśniewskiego wykazującej, że system logiczny Fregego zawsze będzie prowadził do antynomii. Ten temat znany jest w literaturze jako: Frege's way out". Zob. B. Sobociński: *Leśniewski's Analysis of Russell's Paradox*. In: *Leśniewski's Systems. Ontology and Mereology*. Eds. J.T.J. Srzednicki, V.F. Rickey, J. Czelakowski. The Hague–Boston–Lancaster, Martinus Nijhoff Publishers/Wrocław, Ossolineum. Publishing House of Polish Academy of Science, 1984, s. 11–44. W Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy) zachował się oryginalny list Sobocińskiego do Scholza z 28.04.1956.

Heinrich Scholz — Jan Łukasiewicz
31.08.1949, [Münster], list[A]

31. Aug. 1949

Mein lieber Jan,[1]

ich werde immer wieder einmal nach Dir gefragt, und immer wieder muss ich sagen, dass die letzte, nicht sehr gute Nachricht von Dir vom Ende des letzten Jahres ist. Willst Du uns nicht wieder einmal teilnehmen lassen an dem, was von Euch zu sagen ist? Ich bitte Dich sehr. Aber ich selbst habe so lange geschwiegen, dass ich Dir längst ein Zeichen schuldig geworden bin. Der Grund scheint mir ziemlich überzeugend zu sein. Ich habe endlich die Möglichkeit gehabt, unsern Kalkül zu publizieren. Ich musste diese Möglichkeit wahrnehmen, und ich atme nun etwas leichter, nachdem es gelungen ist. Es sind zwei Bände von je 300 Seiten geworden. Wir haben auch diesmal wieder alles selber schreiben müssen. Nur dass ein Verleger hinzugekommen ist. Ich werde Dir nicht sagen müssen, dass ich selbstverständlich von Anfang an daran gedacht habe, Dir das Ganze zu schicken. Jetzt

31.08.1949
[Münster]

Mój drogi Janie,

ciągle pytają mnie o Ciebie i wciąż muszę powtarzać, że Twoja ostatnia, niezbyt dobra, wiadomość pochodzi z końca ubiegłego roku[1]. Czy nie zgodziłbyś się, byśmy [także] mieli swój udział w tym co się o Tobie mówi? Bardzo Cię [o to] proszę. Ale ja sam [również] milczałem tak długo, że już od dawna jestem Tobie winien jakiś znak [życia]. Jednak powód, dla którego tak się stało wydaje mi się dość przekonujący. Wreszcie miałem okazję opublikować nasz rachunek[2]. Musiałem skorzystać z tej możliwości i w końcu odetchnąłem z ulgą. Oba tomy [rachunku] liczą po 300 stron. Po raz kolejny wszystko musieliśmy sami przepisać. Natomiast pojawił się wydawca. Nie muszę Ci chyba mówić, że od początku, rzecz jasna, myślałem o wysłaniu Ci całości. Teraz rozwiały się moje nadzieje [*das Herz in die Knie gesunken*], bo wydawca, któremu zleciłem to zadanie, poinformował mnie, że

[A] Oryginał tego list znajduje się w Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. 118,079.
[1] W oryginalnym liście w tym miejscu znajduje się odręczny dopisek: „= Łukasiewicz!".

[1] List Łukasiewicza do Scholza z końca 1947 nie został odnaleziony.
[2] H. Scholz: *Vorlesungen über Grundzüge der mathematischen Logik*. Band 6, Teil 1, 2. Münster, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1949.

ist mir das Herz in die Knie gesunken; denn der Verleger, den ich damit beauftragt hatte, hat mir geantwortet, dass der l. Band schon seit Wochen vergriffen ist. Die Auflage ist zwar sehr klein gewesen; denn unmittelbar nach der Währungsreform war es unmöglich den Vorschuss zu erhalten, der für eine grössere Auflage erforderlich gewesen sein würde. Aber mit diesem Ausverkauf habe ich trotzdem nicht gerechnet. Ich schicke Dir nun zunächst einmal wenigstens das Titelwerk des 2. Bandes, damit Du eine Vorstellung hast. Was in diesem 2. Bande gemacht ist, liegt weit ab von dem, was Dir nahe ist. Wenn Du trotzdem glaubst, dass er Dich interessieren könnte, so solltest Du mir ein Zeichen geben

Ich habe mich sehr konzentrieren müssen, um das Ganze in 8 Monaten zustande zu bringen; denn der Hochbetrieb des Semesters hat mich auf eine unvermeidliche Art so in Anspruch genommen, dass ich mir diese Sache immer wieder habe abringen müssen. Ich muss nun auch noch ziemlich zufrieden sein, dass ich die letzten 8 Monate trotzdem Ganzen durchgehalten habe; denn inzwischen sind wir n[och] auch in unserer Arbeitsgemeinschaft ein wesentliches Stück vorangekommen. Unter der Mitwirkung unserer besten Mathematiker haben wir uns gründlich eingearbeitet in die The[orie] der Borelschen, der Suslin'schen und der projektiven M[en]g[e]n auf der einen Seite und in die Theorie der rekursiven Funktionen auf der andern Seite, beides im Dienst

od tygodni nie ma już pierwszego tomu. Co prawda nakład był bardzo mały, ponieważ bezpośrednio po reformie walutowej nie można było uzyskać [środków] na zaliczkę konieczną dla zwiększenia nakładu, ale i tak nie spodziewałem się takiej sprzedaży. Przesyłam Ci teraz przynajmniej pracę tytułową drugiego tomu[3], żebyś miał jakiekolwiek wyobrażenie [nad czym aktualnie pracuję]. To, co zostało zrobione w drugim tomie, jest dalekie od tego, czym się zajmujesz. Jeśli mimo to uważasz, że może Cię on zainteresować, daj mi jakiś znak.

Musiałem się mocno wysilić, żeby ukończyć pracę w ciągu 8 miesięcy, ponieważ gorący okres zajęć semestralnych nieuniknienie pochłonął tak wiele mojego czasu, że musiałem odkładać pisanie. Teraz powinienem być całkiem zadowolony z tego, że mimo wszystko wytrwałem przez ostatnie 8 miesięcy, ponieważ w międzyczasie poczyniliśmy również znaczne postępy w naszym zespole roboczym. Z pomocą naszych najlepszych matematyków szczegółowo zapoznaliśmy się z jednej strony z teorią zbiorów borelowskich, suslinowskich i rzutowych, a z drugiej strony z teorią funkcji rekurencyjnych – obie w służbie pytań w kwestii rozstrzygalności. Wydaje mi się, że nikt z nas nie mógł przewidzieć, że geometria logiki matematycznej w ciągu kilku

[3] Nie udało się ustalić, o jaką pracę chodzi.

er Entscheidungsfragen. Es scheint mir, dass niemand voraussehen konnte, dass die Geometrie der mathematischen Logik uns in wenigen Jahren so tief in die modernste Topologie hineinführen würde. Herr Hermes, der inzwischen einen […][2] Turing-Maschine vorgetragen. Ueber diesen ganz anderen Dingen ist uns der schöne Aussagen-Kalkül fast aus den Augen gekommen. Ich habe mir vorgenommen, in einer 2-stündigen Vorlesung im Winter die wichtigsten Wissenschaftstheoretischen Grundbegriffe an ihm zu exemplifizieren. Bei dieser Gelegenheit fällt mir ein Anliegen ein, das Dir ans Herz gelegt sein soll. Du hast in 1944 auf meine Bitte einmal eine schöne Prüfungsarbeit von Katharina Peterson durchgesehen und kritisch ergänzt. Im Zuge der letzten Aufräumungsarbeiten habe ich zu meiner grössten Bestürzung entdeckt, dass diese kostbaren Blätter nicht aufzufinden sind. Es ist möglich, dass Du die Urschrift gerettet hast. Dann bitte ich Dich sehr um ein Duplikat. Je eher, um so willkommener wird es mir sein.

lat zaprowadzi nas tak głęboko w najnowocześniejszą topologię. Pan Hermes, który od tego czasu […] przedstawił maszynę Turinga. Z powodu tych całkiem odmiennych kwestii piękny rachunek zdań prawie zniknął nam z oczu. Postanowiłem przedstawić najważniejsze podstawowe pojęcia z zakresu teorii nauki [*Wissenschaftstheoretischen Grundbegriffe*] podczas 2-godzinnego wykładu w zimie[4]. Korzystając z okazji, mam do Ciebie pewną sprawę, która może być bliska Twojemu sercu. W 1944 r. na moją prośbę przejrzałeś i krytycznie poprawiłeś piękną pracę egzaminacyjną Kathariny Peterson[5]. W trakcie ostatnich porządków odkryłem z wielkim przerażeniem, że tego cennego dokumentu [*Blätter*] nie da się znaleźć. Możliwe, że [udało ci się] zachować oryginał [*Urschrift gerettet*]. Jeśli tak, to bardzo proszę o duplikat. Im szybciej, tym bardziej będzie to dla mnie pomocne.

[2] W przepisanym oryginalnym liście brakuje co najmniej jednej linijki tekstu.

[4] W semestrze zimowym roku akademickiego 1949/1950 Scholz prowadził wykład pod tytułem: *Mathematische Wissenschaftslehre* (2 godziny tygodniowo). Zob. *Personal- und Vorlesungs-Verzeichnis*. Westfalische Landes-Universitat Münster. https://sammlungen.ulb.uni-muenster.de/hd/periodical/titleinfo/546271 [dostęp: 13.05.2022].

[5] Nie udało się odnaleźć żadnych dodatkowych informacji o tej osobie.

Ich gehe diesmal zwar garnicht heraus, aber ich habe nun doch eine Pause geschaltet in den Händen der kleinen Herrin; denn ich bemerke immer wieder einmal, dass ich die Dämonen nicht herausfordern darf; und dass die Spuren des vergangenen Jahres nicht mehr ganz zum Verschwinden zu bringen sind. Aber ich habe auch für die Ferien noch ein beträchtliches Pensum vor: den Logikbericht für den neuen Algebra-Band der mathematischen Enzyklopädie. Er ist zwar schon einmal fertig gewesen[3] aber das Original ist verbrannt und ich habe nur noch einen nicht vollständigen Durchschlag retten können. Inzwischen ist so viel Neues hinzugekommen, dass das Ganze gründlich überholt werden muss. Um mit den vorgesetzten Laufzeiten durchzukommen, habe ich Herrn Hermes diesmal als Mitarbeiter gewonnen.

In Berlin ist die mathematische Logik sehr vorgerückt. Herr Schröter ist sehr aktiv und sehr zufrieden mit dem, was bis jetzt erreicht worden ist. Er arbeitet z.Zt. im Aussagenkalkül. Die Fäden zu den alten polnischen Freunden, so weit sie überhaupt noch existieren, sind nun wieder in allen Richtungen angesponnen. Herr

[3] W oryginale w tym miejscu znajduje się przekreślony średnik.

Tym razem w ogóle nie wychodzę, lecz odpoczywam w rękach Małej Zarządczyni [*kleinen Herrin*], ponieważ wciąż na nowo zauważam, że nie wolno mi rzucać wyzwania demonom i że [niestety] nie da się sprawić, by ślady minionego roku całkiem zniknęły[6]. Ale przed feriami czeka mnie jeszcze sporo pracy: raport logiczny do nowego tomu algebry w encyklopedii matematycznej[7]. Był już kiedyś ukończony, ale oryginał spłonął i udało mi się zachować tylko niekompletną kopię. By zdążyć na przewidziany termin, tym razem do współpracy zaprosiłem pana Hermesa.

W Berlinie logika matematyczna bardzo się rozwinęła. Pan [Karl] Schröter jest bardzo aktywny i bardzo zadowolony z tego, co udało się do tej pory osiągnąć. Obecnie pracuje nad rachunkiem zdań[8]. Nici do starych polskich przyjaciół, o ile jeszcze istnieją, są teraz ponownie przędzone we wszystkich kierunkach.

[6] Prawdopodobnie chodzi o Scholza problemy zdrowotne.

[7] H. Hermes, H. Scholz: *Mathematische Logik*. In: *Enzyklopädie der mathematischen Wissenschaften mit Einfluss ihrer Anwendungen*. Band 2, Heft 1, Teil 1: *Mathematische Logik*. Eds. M. Deuring, H. Hasse, P. Sperner. Leipzig, B.G. Teubner Verlagsgesellschaft, 1952, s. 1–82.

[8] Nie wiadomo, czy Schröter opublikował pracę z rachunku zdań, nad którą wtedy pracował. W kolejnym roku opublikował pracę z innej tematyki. K. Schröter: *Der Nutzen der Mathematischen Logik für die Mathematik*. "Archiv für mathematische Logik und Grundlagenforschung", 1950, vol. 1, no. 1, s. 2–-16, https://doi.org/10.1007/BF01976312.

Jaskowski und Herr Szlupezki haben mir eine Reihe von schönen Arbeiten geschickt. Herr Mostowski eine grosse Monographie über die mathematische Logik, die beste Darstellung, die ich kenne. Vor Kurzem hat auch Herr Czezowski mir seinen stattlichen Abriss zur Logik geschickt.

Nun habe ich das Wichtigste für heute gesagt. Die kl. Herrin grüsst Dich herzlich mit mir. Bitte sage der guten Frau Regina etwas Gutes von uns.

Dein

Panowie [Stanisław] Jaśkowski[9] i [Jerzy] Słupecki[10] przysłali mi wiele pięknych prac. Pan [Andrzej] Mostowski napisał obszerną monografię logiki matematycznej[11], najlepszą jaką znam. Niedawno pan [Tadeusz] Czeżowski przysłał mi również swój okazały zarys logiki[12].

Powiedziałem już najważniejsze rzeczy na dziś. Wraz z Małą Zarządczynią pozdrawiamy Cię serdecznie. Proszę przekaż w naszym imieniu coś miłego dobrej pani Reginie.

Twój

[9] Stanisław Jaśkowski (1906–1965) – polski logik, przedstawiciel szkoły lwowsko-warszawskiej. Scholz mógł otrzymać następujące teksty: S. Jaśkowski: *Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych*. „Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Sectio A" 1948, vol. 1, no. 5, s. 57—77; Tenże: *O koniunkcji dyskusyjnej w rachunku zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych*. „Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Sectio A" 1949, vol. 1, no. 8, s. 171—172.

[10] Słupecki mógł wysłać Scholzowi następujące prace: J. Słupecki: *Czym jest logika*. Warszawa, [b.n.w.], 1948; tenże: *Elementy logiki*. Wrocław, Akademicka Sekcja Wydawnicza, 1948; tenże: *O właściwych regułach inferencyjnych*. "Kwartalnik Filozoficzny" 1948, vol. 18, s. 309–312; tenże: *Z badań nad sylogistyką Arystotelesa*. Wrocław, nakł. Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, 1948; tenże: *O pewnikach logicznych*. „Ruch Filozoficzny" 1949, vol. 17, s. 55; tenże: *O właściwościach okresu warunkowego*. „Matematyka. Czasopismo dla nauczycieli" 1949, vol. 2, s. 32–35. tenże: *On Aristotelian Syllogistic*. „Studia Philosophica" 1949–1950, vol. 4, s. 275–300.

[11] A. Mostowski: *Logika matematyczna. Kurs uniwersytecki*, [Seria: Monografie matematyczne, t. 18], Warszawa / Wrocław, [b.n.w.], 1948.

[12] T. Czeżowski: *Logika. Podręcznik dla studiujących nauki filozoficzne*. Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1949.

IV. Jerzy Słupecki (1904–1987)
Heinrich Scholz — Jerzy Słupecki
16.04.1948, Münster, list, N[A]

Prof. Dr. H. Scholz Münster i. W., 16.4.1948
BT 243/H Westring 17 I

Herrn
Professor Dr. Jerzy Slupecki
Oporow k. Wroclawia ul. Wlodkowica 17

Sehr geehrter Herr Professor, ich habe eine lange Reihe von Wochen verloren durch eine hartnäckige Rippenfellentzündung, deren Folgen immer noch nicht so überwunden sind, dass ich die Klinik verlassen kann. Aus diesem Grunde kann ich Ihnen erst heute sagen, dass Ihre schöne Sendung mit den drei Arbeiten von Ihnen und der zusätzlichen Studie Ihres Schülers Los hier einget-

Prof. Dr H. Scholz Münster w W[estfalii], 16.4.1948
Westring 17 I

Pan
Profesor Dr Jerzy Słupecki
Oporów[1] k. Wrocławia ul. Wlodkowica 17

Szanowny Panie Profesorze, straciłem wiele tygodni z powodu uporczywego zapalenia opłucnej[2], którego skutków jeszcze nie udało mi się wyleczyć na tyle, aby móc opuścić klinikę. Z tego względu dopiero teraz mogę napisać, że Pana piękna [schöne] przesyłka, zawierająca trzy Pańskie prace[3] oraz jedną Pańskiego ucznia [Jerzego] Łosia[4], dotarła tutaj już w styczniu[5]. Chcąc nad-

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. N. Scholz 119.117.

[1] Od 1951 roku Oporów stanowi dzielnicę Wrocławia.

[2] Por. list Scholza do Tarskiego z 30.04.1948.

[3] Prawdopodobnie chodzi o następujące teksty: J. Słupecki: *Pełny trójwartościowy rachunek zdań*. „Roczniki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Dział F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne" 1946, t. 1, s. 193–209; tenże: *Czym jest logika. Prace popularyzacyjne wykładowców Uniwersytetu Curie-Skłodowskiej*. Seria przyrodnicza, nr 14, Warszawa, Spółdzielnia Wydawnicza „Wiedza", 1948; tenże, *Z badań nad sylogistyką Arystotelesa*. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Seria B, nr 6. Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 1948. W liście do J.M. Bocheńskiego z 14.04.1949 Scholz przyznaje, że bliżej nie zapoznał się jeszcze z paroma pracami, które wysłał mu Słupecki. Nie wiadomo, czy chodzi o tu wymienione teksty.

[4] J. Łoś: *Logiki wielowartościowe a formalizacja funkcji intensjonalnych*. „Kwartalnik Filozoficzny" 1948, t. 17, s. 59–78.

[5] Nie zachował się list Słupeckiego, który prawdopodobnie został dołączony do przesyłki.

troffen ist noch im Januar. Indem ich dies jetzt endlich nachhole, möchte ich Ihnen für diese schöne Sendung zugleich meinen herzlichsten Dank aussprechen. Seit 1932, als ich das erste Mal in Warschau sein durfte, habe ich mich nach und nach in das Polnische so eingearbeitet, dass in die Arbeiten aus unserm Bereich ziemlich mühelos lesen kann. Ich werde eine Anzeige der Abhandlungen von 1946 an die Schriftleitung des Zentralblattes für Mathematik schicken das jetzt in Berlin wieder erscheinen soll, und ich zweifle nicht daran, dass man diese Anzeigen dort gern drucken wird. Unsern erprobten guten polnischen Freunden möchte ich in keinem Falle etwas schuldig bleiben. Bitte zweifeln Sie nicht daran, dass die guten freundlichen Worte, die Sie mir beiläufig zugewendet haben, mich ganz besonders bewegt haben. Es scheint mir immer wieder einmal, dass in der Welt, der wir angehören, nichts notwendiger ist, als ein Mensch zu sein, auf den man sich fest verlassen kann.

Ich weiss nicht, ob Sie die Aristoteles-Studie kennen, die Herr Professor Bochenski, Fribourg (Schweiz), auf der Basis der Forschungen von Herrn L. vor kurzem publiziert hat. Ich nehme an,

robić zaległości, pragnę Panu najserdeczniej podziękować za tę piękną [*schöne*] przesyłkę. Od 1932, gdy było mi dane po raz pierwszy przyjechać do Warszawy, udało mi się nauczyć języka polskiego w takim stopniu, że bez większych trudności mogę czytać prace z naszej dziedziny. Zamierzam wysłać recenzję [*Anzeige*] rozpraw[6] z 1946 do redakcji czasopisma Zentralblatt für Mathematik, które ma się ukazać znów w Berlinie i nie mam wątpliwości co do tego, że chętnie zamieszczą w nim tę recenzję[7]. Nie chciałbym w żadnym wypadku mieć długu [wdzięczności] wobec naszych wiernych dobrych polskich przyjaciół. Proszę nie wątpić w to, że szczególnie mnie wzruszyły ciepłe i serdeczne słowa, które Pan do mnie skierował. Po raz kolejny dostrzegam, że w świecie, do którego przynależymy, nie ma niczego bardziej potrzebnego niż bycie człowiekiem, na którym można zawsze polegać.

Nie wiem, czy zapoznał się Pan ze studium na temat Arystotelesa, które pan profesor [Józef M.] Bocheński, Fryburg (Szwajcaria), niedawno opublikował na podstawie badań pana [Jana]

[6] Prawdopodobnie chodzi o recenzję artykułu J. Słupecki: *Pełny trójwartościowy rachunek zdań*…. Nie udało się ustalić, jakie dwa inne teksty miał Scholz na myśli.

[7] W zdigitalizowanej bazie czasopisma *Zentralblatt für Mathematik* nie udało się odnaleźć wspomnianej recenzji.

[8] Prawdopodobnie chodzi o I.M. Bochenski: *On the Categorical Syllogism*. „Dominican Studies" 1948, vol. 1, s. 35–57. J. Łukasiewicz: *O sylogistyce Arystotelesa*. 1939; tenże Z *historii logiki zdań*. 1934. Por także J. Woleński: *Filozoficzna Szkoła Lwowsko-Warszawska*. Warszawa PWN 1985, s. 176.

dass Ihre Arbeiten auch ihn sehr interessieren werden, und ich möchte Ihnen vorschlagen dürfen, dass Sie ihm diese Arbeiten schicken, wenn dies noch nicht geschehen ist.

Von Herrn L. habe ich vor einigen Wochen nach einer langen Pause wieder einmal einen Brief erhalten. Ich habe die Stücke, die auch Sie interessieren könnten, für Sie herausschreiben lassen; denn es ist möglich dass Sie auch jetzt noch nicht eine Nachricht von ihm erhalten haben.

Von dem Ort, an dem Sie sich jetzt befinden, habe ich aus frühere[n] Zeiten eine deutliche Vorstellung.

Mit allem Guten für Sie
in grösster Hochschätzung
Ihr

Ł[ukasiewicza][8]. Zakładam, że Pańskie prace również by go [Bocheńskiego] zainteresowały oraz chciałbym zaproponować, aby Pan mu je przesłał, jeśli do tego jeszcze nie doszło[9].

Kilka tygodni temu, po dłuższej przerwie, otrzymałem ponownie list od pana Ł[ukasiewicza][10]. Udało mi się wypisać fragmenty, które mogłyby również Pana zainteresować; prawdopodobnym jest, że nie otrzymał Pan od niego jeszcze żadnej wiadomości.

Z miejscem [z Wrocławiem], w którym się Pan teraz znajduje, łączę wyraźne wspomnienia z wcześniejszych lat[11].

Życzę wszystkiego dobrego oraz
łączę wyrazy szacunku
Pański

[9] W późniejszym wydaniu wspomnianego tekstu Bocheński przywołuje artykuł Słupeckiego, także w angielskim tłumaczeniu. J. Słupecki: *Z badań nad sylogistyką Arystotelesa*. [Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Seria B = Travaux de la Société des sciences et des lettres de Wrocław. Seria B 6]; *On Aristotelian syllogistic*. „Studia Philosophica" 1949/50, t. 4, s. 275–300. W podanym przez Bocheńskiego opisie bibliograficznym pierwszego z wymienionych artykułów znajdują się błędy. Zob. I.M. Bocheński: *On the Categorical Syllogism*. In: *Logico-Philosophical Studies*. Ed. A. Menne, Dordrecht, Reidl Publishing Company, 1962, s. 31.

[10] List Łukasiewicza do Scholza z przełomu marca i kwietnia 1948 został zagubiony.

[11] W latach 1917–1919 Scholz był profesorem filozofii religii i teologii w Schlesische Friedrich-Wilhelm--Universität zu Breslau.

Heinrich Scholz — Jerzy Słupecki
11.01.1952, [Münster], list[A]

11.1.1952

BT 24/H

Herrn
Professor Dr. J. Slupecki
ul. Wlodkowica 17 Oporow k. Wroclawia

Sehr verehrter lieber Herr Kollege

vor einigen Tagen habe ich durch unsern alten Freund Herrn Ajdukiewicz den vierten Band der „Studia Philosophica" erhalten mit der umfassenden Aristoteles-Studie, in der Sie auf eine erhellende Art das von Herrn Professor Lukasiewicz formulierte Entscheidungsproblem für die Aristotelische Syllogistik gelöst haben. Ich bin über Ihre hervorragende Leistung schon vorher ziemlich gut unterrichtet gewesen durch das, was Herr Prof. L. in seinem meisterhaften Werk zur Aristotelischen Syllogistik von Ihren Resultaten selbst mitgeteilt hat. Ich habe das Werk von

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Mńnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. N. Scholz, 119, 118.

11.01.1952

Pan
Profesor Dr J. Słupecki
ul. Włodkowica 17 Oporów k. Wrocławia

Szanowny i drogi Panie Kolego

przed kilkoma dniami otrzymałem dzięki naszemu dobremu przyjacielowi, panu [Kazimierzowi] Ajdukiewiczowi[1], czwarty tom „Studia Philosophica", zawierający obszerne studium[2] na temat Arystotelesa, w którym rozwiązał Pan w jasny sposób sformułowany przez pana [Jana] Łukasiewicza problem rozstrzygalności w arystotelesowskiej sylogistyce. Już wcześniej mogłem w dużym stopniu zapoznać się z Pańskim wspaniałym osiągnięciem dzięki temu, co pan prof. Ł[ukasiewicz] o tym rezultacie napisał w swoim mistrzowskim dziele o arystotelesowskiej

[1] Zob. list Scholza do Ajdukiewicza, 11.01.1952.
[2] Zob. J. Słupecki: *On Aristotelian Syllogistic*. „Studia Philosophica. Commentarii societatis philosophicae Polonorum" 1949–1950, vol. 4, s. 275–300.

Herrn Prof. L. sofort für einen grösseren Leserkreis in der Deutschen Literaturzeitung angezeigt und selbstverständlich bei dieser Gelegenheit auch Ihre Leistung entsprechend hervorgehoben. Es versteht sich, dass ich bei der Korrektur jetzt noch nachtragen werde, wo Ihre Arbeit zu finden ist. Ich möchte nun eine Bitte anschliessen dürfen. Ich würde gern über Ihre Arbeit in unserm Colloquium berichten lassen. Dies würde mir sehr erleichtert werden, wenn es Ihnen möglich wäre, uns für unser Institut noch einen Sonderabzug zur Verfügung zu stellen. Sie werden uns sehr zu Dank verpflichten.

Mit den besten Empfehlungen
der Ihrige

sylogistyce[3]. Natychmiast przedstawiłem pracę pana prof. Ł[ukasiewicza] szerszemu gronu czytelników na łamach „Deutsche Literaturzeitung"[4] i oczywiście, korzystając z okazji, podkreśliłem w niej Pańskie zasługi[5]. To oczywiste, że teraz podczas korekty uzupełnię [recenzję] o informację, gdzie można znaleźć Pana pracę. Pragnąłbym również dołączyć pewną prośbę. Chciałbym, aby Pańska praca została omówiona podczas naszego konwersatorium [*Colloquium*]. Gdyby Pan miał taką możliwość, to prosiłbym o udostępnienie dla naszego Instytutu specjalnego wyciągu z tej pracy, który znacznie ułatwiłby mi to zadanie. Bylibyśmy niezmiernie wdzięczni.

Z wyrazami szacunku
Pański

[3] J. Łukasiewicz: *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*, Clarendon Press, Oxford, 1951. [Wydanie polskie: *Sylogistyka Arystotelesa z punktu widzenia współczesnej logiki formalnej*. Przełożył i przypisami opatrzył: A. Chmielewski. Fragmenty greckie, łacińskie i niemieckie przełożyli A. Krajczyk, A. Chmielewski. Wstęp i redakcja naukowa: J. Woleński. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1998].

[4] H. Scholz [Rez.]: Jan Łukasiewicz [Prof. f. math. Logik an d. Univ. Dublin], *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*. Oxford, Clarendon Press 1951. XI, 141. „Deutsche Literaturzeitung" 1952, Bd. 73, H. 4, kol. 230–235. Zob. też: H. Scholz: [Rez.] J. Łukasiewicz: *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*. „Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete" 1952, Bd. 43, s. 246—247.

[5] Chodzi o formę streszczenia mającą na celu przedstawienie głównych myśli danego dzieła. W archiwum Scholza dotąd nie odnaleziono wyciągu z żadnej pracy Słupeckiego.

Heinrich Scholz — Jerzy Słupecki
13.02.1952, [Münster], list[A]

13.2.1952

BT 95/H

Herrn
Professor Dr. J. Słupecki
Oporow k. Wrocławia
ul. Wlodkowica 17

Wielce Szanowny Panie Kolledze

Bardzo dziękujemy[sic!]. Wir danken Ihnen sehr. Aber lassen Sie mich bitte noch möglichst genau wissen, wo die uns sehr interessierende Studie „On the so-called full algebras" erschienen ist. Mit derselben Post gehen zwei Studien meines Mitarbeiters Herrn Dr. Hermes und eine Studie meines Assistenten Herrn Dr.

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. N. Scholz, 119, 119.

13.02.1952
[Münster]

Pan
Profesor Dr J. Słupecki
Oporów k. Wrocławia
ul. Włodkowica 17

Wielce Szanowny Panie Kolledze

Bardzo dziękujemy. Bardzo Panu dziękujemy[1]. Jednakże proszę o jak najdokładniejszą informację, gdzie ukazało się *On the so-called full algebras*[2] , którą jesteśmy zainteresowani. Wraz z tym listem [*Post*] przesyłam dwie prace mojego współpracownika, pana dr. [Hansa] Hermesa, i jeden tekst mojego asystenta,

[1] W oryginale zwrot grzecznościowy oraz pierwsze zdanie listu zostały napisane w języku polskim. Wiadome jest, że Scholz czytał teksty logiczne po polsku.

[2] Prawdopodobnie chodzi o: J. Słupecki: *O tak zwanych algebrach pełnych*. W: *Sprawozdania z wspólnego 7. Zjazdu Matematyków Polskich i 3. Zjazdu Matematyków Czechosłowackich, Praha 28 VII–4 IX 1949*. Praha, Přírodovědecké Nakladatelství, 1950, s. 150–154.

Hasenjaeger an Sie. Das übrige ist zu meinem lebhaften Bedauern vergriffen. Ich hoffe, dass ich Ihre schönen Arbeiten wenigstens kurz im Zentralblatt für Mathematik werde anzeigen können, und dass es gelingt, Sie in absehbarer Zeit einmal zu einem Vortrag nach Münster einzuladen.

Mit den besten Empfehlungen
der Ihrige

1

pana dr. [Gisberta] Hasenjaegera[3]. Pozostałe są już niedostępne, nad czym bardzo ubolewam. Mam nadzieję, że dane mi będzie publikować w „Zentralblatt für Mathematik" choćby krótkie recenzje Pańskich pięknych prac[4], i że w najbliższej przyszłości będę mógł zaprosić Pana na wykład do Münster[5].

Z wyrazami szacunku
Pański

[3] Nie udało się ustalić, o jakie prace chodzi.
[4] Nie udało się ustalić, o jakie prace chodzi.
[5] Nie udało się ustalić, czy Słupecki skorzystał z zaproszenia do Münster.

Heinrich Scholz — Jerzy Słupecki
26.03.1952, [Münster], list[A]

den 26.3.52
z[ur] Z[ei]t Medizinische Klinik
Zimmer 121

Herrn Prof. Dr. J. Słupecki
Wrocław–Oporow
Włodkowica 17

BT 179/Sp

Sehr verehrter, lieber Herr Kollege,

Heute ist Ihre freundliche Sendung vom 11.3. hier eingetroffen. Ich nehme die Gelegenheit wahr, um Ihnen auf der Stelle herzlich zu danken.

Mit den besten Empfehlungen
der Ihrige

dnia 26.03.52
tymczasowo klinika medyczna
pokój 121
[Münster]

Pan Prof. Dr J. Słupecki
Wrocław–Oporów
Włodkowica 17

Drogi i szanowny Panie Kolego,

dzisiaj dotarła do mnie Pana przyjacielska przesyłka z dnia 11.03. Korzystając z okazji serdecznie Panu tutaj za nią dziękuję.

Z wyrazami szacunku
Pański

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. N. Scholz, 119, 120.

Heinrich Scholz — Jerzy Słupecki
04.06.1954, [Münster], list[A]

4.6.1954
xxxx 37073 (443)
Persönliche Anschrift:
Melchersstr. 26 II

xxxx
BT 391/H
Herr
Professor Dr. J. Slupecki
Wroclaw–Oporow
Wlodkowica 17

Sehr verehrter Herr Kollege,

ich danke Ihnen sehr herzlich für die beiden schönen Studien, die Sie mir zugewendet haben. Der unübertreffliche Stil der Warschauer Schule ist wieder einmal so erkennbar, dass es für mich erhellend ist. Ich gebe die Hoffnung nicht auf, dass ich den Tag noch erleben werde, an dem Sie unser Gast hier in Münster sind.

04.06.1954

Adres prywatny:
Melchersstr. 26 II
[Münster]

Pan
Profesor Dr J. Słupecki
Wrocław–Oporów
Włodkowica 17

Szanowny Panie Kolego,

bardzo serdecznie dziękuję Panu za oba piękne studia[1]. Zostałem oczarowany przez niedościgniony i ponownie tak rozpoznawalny styl Szkoły Warszawskiej. Nie tracę nadziei, że doczekam dnia, w którym będzie Pan naszym gościem w Münster.

[A] Oryginał tego listu wchodzi w skład Nachlass Heinrich Scholz, Universitäts-und Landesbibliothek Műnster, Dezernat Historische Bestände (Niemcy), sygn. N. Scholz, 119, 121.

[1] J. Słupecki: *Über die Regeln des Aussagenkalküls*. „Studia Logica" 1953, vol. 1, s. 19–43. Tenże: *St. Leśniewski's protothetics*. Tamże, s. 44–112.

Noch eine Bitte. Ich vermute zwar, dass Ihre Studie in dem neuen ersten Bande der „Studia Logica" erschienen ist; aber wenn ich mich irre, so erbitte ich eine Nachricht von Ihnen. Denn ohne diese Unterlage können wir Sie nicht zitieren.

Mit allem Guten für Sie
Ihr

Jeszcze jedna prośba. Zakładam, że Pana studium ukazało się w nowym, pierwszym tomie „Studia Logica"; jeśli jednak się mylę, prosiłbym o wiadomość. Bez tego dokumentu nie możemy bowiem Pana cytować.

Z najlepszymi życzeniami
Pański